

ความเชื่อ พิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองของภาคอีสาน: กรณีศึกษาหมู่บ้านกุดชุม
อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

Beliefs and Rites of the *Heet Sipsong* Tradition of the Northeast: A Case Study of
Kut Chum Village, Kut Chum District, Yasothon

สุจิตราลักษณ์ สุคา*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีฮีตสิบสองที่ปฏิบัติกันในหมู่บ้านกุดชุม อำเภอ กุดชุม จังหวัดยโสธร ในแง่ความเชื่อ พิธีกรรม และการปรับเปลี่ยน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ประเพณีฮีตสิบสองกับวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร วิธีการดำเนินการวิจัยเป็น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูล ที่เชื่อถือได้ รวมถึงการสัมภาษณ์ และการมีส่วนร่วมในประเพณีพิธีกรรม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ชาวบ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธรให้ความสำคัญแก่ประเพณี ฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีหลักของชาวบ้านที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการปฏิบัติกันเป็น ประจำทั้งสิบสองเดือน ในแต่ละเดือนจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ได้รับสืบทอดมา ซึ่งมีทั้งความ เชื่อในเรื่องบาปบุญจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ผีสาง เทวดา ภูตผีปีศาจ เป็นต้น เมื่อเกิดความเชื่อ เหล่านี้ การแสดงออกในความเชื่อต่าง ๆ นั้น ได้แสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม จากอดีตสู่ปัจจุบันความ เชื่อเหล่านี้มิได้ปรับเปลี่ยนไป การประกอบพิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองของชาวบ้านกุดชุมยังมี ลักษณะ ของพิธีกรรมที่ยึดตามแบบสมัยอดีต แต่เครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ประกอบในแต่ละฮีตได้ปรับเปลี่ยนไป ตามยุคสมัยมากขึ้น โดยเป็นเครื่องใช้ที่สะดวกและหาซื้อได้ตามท้องตลาด ได้แก่ เครื่องสังฆทาน รูป เทียน เครื่องอัฐบริขารแปด และอาหารสำเร็จรูป เป็นต้น

วิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมมีลักษณะเรียบง่าย พึ่งพิงอาศัยอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินชีวิต เป็นแบบสังคมชนบท มีการช่วยเหลือกันในชุมชน มีความสามัคคี ในการทำงาน ประเพณีฮีตสิบสองจึง เปรียบเสมือนสายใยที่ทำให้ชาวบ้านกุดชุมมีความรักใคร่ปรองดองกัน และร่วมกันรักษาประเพณีอันดีงามนี้ ให้คงอยู่สืบไป

คำสำคัญ: พิธีกรรม, ประเพณีฮีตสิบสอง, หมู่บ้านกุดชุม, จังหวัดยโสธร

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Abstract

In this thesis, the researcher examines (1) the practice of *Heet Sipsong* (Twelve Customs/Traditions) in Kut Chum Village, Kut Chum district, Yasothon regarding beliefs, rites and changes in the tradition. The researcher also investigates (2) the relationships between *Heet Sipsong* and the lifestyles of the villagers under study.

In this qualitative research investigation, the researcher studied documents and collected data from field work in order to obtain reliable information in addition to having conducted interviews and participating in rites.

Findings are as follows: The villagers under study paid heed to *Heet Sipsong* in view of the fact that it is the major traditional practice of these villagers, a traditional practice which has been handed on from generation to generation. *Heet Sipsong* practices are conducted over a period of twelve months. Each month rites are conducted in accordance with inherited beliefs.

These beliefs involve wrongdoing and the making of merit as influenced by Buddhism. Other beliefs pertain to ghosts, gods, demons and other beings. The overt expression of these beliefs takes on the form of rites. From the past until the present time, these beliefs have not changed. The conduct of *Heet Sipsong* rites practiced nowadays still follow the manner in which the rites have been practiced in the past. However, consumer goods used for each *heet* or custom have changed in accordance with the current period. All of these goods can be easily purchased at the market and include offerings for monks, incense sticks, candles, the eight requisites for monks, ready-cooked food, and other items.

The lifestyles of Kut Chum villagers are simple and dependent on natural resources. Lifestyles take on the form of what is characteristic of a rural society in which the community engages in mutual aid and harmonious relationships in work. *Heet Sipsong* is therefore considered an interwoven component conducive to the villagers continuing to live in harmony and thereby instigating their assistance in maintaining this good tradition.

Keywords: Rites, Heet Sipsong, Kut Chum Village, Yasothon Province

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่รู้จักกันดีในชื่อที่เรียกขานกันว่า “ภาคอีสาน” เป็นดินแดนที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามจำนวนมากที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ประชากรมีวิถีชีวิตเรียบง่ายเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ราบสูง มีลักษณะแห้งแล้ง พื้นดินเป็นดินปนทรายปราศจากการอุ้มน้ำ จึงทำให้ชาวอีสานมีวิถีเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตมากกว่าคนในภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะความสันทัดในการทำมาหากิน

และมีความอดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม้สภาพภูมิศาสตร์จะไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพ แต่ชาวอีสานมีความผูกพันกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ คือดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ปรองดอง และที่สำคัญชาวอีสานมีจิตใจดีงามและขี้อ้อนในขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานในปัจจุบัน ล้วนได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวอีสาน ให้ดำรงอยู่ภายใต้กรอบประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมายาวนานที่เรียกกันว่า “ฮีตสิบสอง” ซึ่งหมายถึง ประเพณีประจำเดือนทั้งสิบสองเดือน เป็นประเพณีที่ทำให้สมาชิกในสังคมหรือในท้องถิ่น มีโอกาสมาร่วมชุมนุมกันทำบุญในแต่ละเดือนทุก ๆ เดือนของรอบปี เป็นโอกาสที่ชาวอีสานซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ได้มาพบปะกันที่วัดซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธี และทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกัน

“ฮีต” มาจากคำว่า จาริต เป็นจรรยาทางสังคม ถ้าฝ่าฝืนจะมีความผิดเรียกว่า ผิดฮีต (ผิดจาริต) หากใครฝ่าฝืนจะถูกสังคมรังเกียจ ฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติในแต่ละเดือนทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปี ดังนี้ (วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2521, หน้า 63)

1. เดือนอ้าย (เดือนเจียง) บุญเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม)
2. เดือนยี่ บุญคูณลาน หรือทำบุญคูณลาน
3. เดือนสาม ทำบุญข้าวจี การทำบุญข้าวจี
4. เดือนสี่ ทำบุญพะเหวด การทำบุญพระเวสสันดรพิงเทศน์มหาชาติ
5. เดือนห้า การทำบุญขึ้นปีใหม่หรือตรุษสงกรานต์
6. เดือนหก บุญบั้งไฟ
7. เดือนเจ็ด บุญซำฮะ ทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ หลักเมือง
8. เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน
10. เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก หรือข้าวสาก (สลาภกัต)
11. เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา
12. เดือนสิบสอง บุญกฐิน

วิถีปฏิบัติฮีตสิบสองของชาวอีสานทั้งสิบสองเดือนนั้นล้วนมีความเชื่อและพิธีกรรม สืบทอดกันมาว่าหากเดือนใดไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะเกิดอาเพศได้รับความเดือดร้อน จึงถือได้ว่า ฮีตสิบสอง เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชุมชนอีสานและสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

จารูวรรณ ธรรมวัตร (2544, หน้า 101-107) กล่าวว่า ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเทพเจ้า กุศลีปิศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์

พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจนดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจ อาจช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีและแสดงความรู้คุณด้วยการเช่น สรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

กึ่งแก้ว อรรถาการ (2520, หน้า 96) กล่าวว่าพิธีกรรมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่คนเราจะได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ เป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ ทำแล้วผู้ทำมีความสุขมีความหวัง และเชื่อว่าพิธีกรรมต้อง นำไปสู่ผลที่คาดหวัง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530, หน้า 190-192) กล่าวว่าพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ เพราะพิธีกรรมต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใด พิธีกรรมในสังคมไทยมีอยู่ 2 ประเภท คือ พิธีกรรมส่วนร่วม มีแบบแผนการกระทำคล้ายคลึงกันทั้งประเทศ กับพิธีกรรมจำเพาะถิ่น มีแบบแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง แต่องค์ประกอบของพิธีกรรมทั้งสองประเภทจะเหมือนกัน คือ มีความเชื่อเป็นรากฐานการกระทำ ผู้ประกอบพิธี อุปกรณ์ในพิธี วิธิดำเนินการ และผู้ร่วมพิธี

หมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กแห่งหนึ่งในภาคอีสาน มีประชากรจำนวน 847 คน เดิมชาวบ้านจากที่อื่นอพยพมาเพื่อหาแหล่งทำกิน และได้รวมตัวกันตั้งหมู่บ้านใหม่ชื่อว่า “บ้านกุดชุม” เพราะบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านกุดชุมมีแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรหลายแห่ง ทำให้ชาวบ้านตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะทางภูมิศาสตร์คือ “กุด” หมายถึง แหล่งน้ำที่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ได้แก่ ลำโพง (ห้วย) หนองกระแสด หนองสามขา กุดชุม กุดคำ หนองบักท้อ หนองมุที หนองถ่ม (เป็นชื่อของแหล่งน้ำที่อยู่บริเวณหมู่บ้านกุดชุม) ส่วนคำว่า “ชุม” หมายถึง การมีแหล่งน้ำจำนวนมาก จึงเรียกว่า กุดชุม

หมู่บ้านกุดชุมมีลักษณะทางกายภาพที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำ และป่าไม้ ซึ่งบริเวณใกล้ ๆ หมู่บ้านเป็นป่าที่มีต้นไม้มาก เมื่อเดินเข้าไปในป่าจะเย็นสบาย ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “ป่าดงเย็น” ความอุดมสมบูรณ์ของป่าและลักษณะที่เป็นพื้นที่ราบของหมู่บ้านกุดชุม ทำให้ทางราชการเห็นควรตั้งกิ่งอำเภอขึ้นและเลือกบริเวณป่าดงเย็นเป็นที่ตั้งและนำชื่อหมู่บ้านกุดชุมมาตั้งเป็น “กิ่งอำเภอกุดชุม” และเป็นอำเภอกุดชุมในปัจจุบัน

ชาวหมู่บ้านกุดชุมมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก มีศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลางจิตใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นรูปแบบของการถ่ายทอดทางมุขปาฐะจากบรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีที่ชาวบ้านกุดชุมได้ปฏิบัติมาทุก ๆ ปี คือ ประเพณีฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ถึงแม้ว่าปัจจุบันหมู่บ้านบางแห่งซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านกุดชุมจะประกอบพิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองเพียงบางเดือนก็ตาม แต่ชาวบ้านกุดชุมทุกคนต่างเห็นว่าประเพณีฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่ควรปฏิบัติกันให้ครบทุกเดือน เพราะชาวบ้านมีความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสอง และประเพณีฮีตสิบสองยังเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้ชาวบ้านทุกคนได้ร่วมกันปฏิบัติและแสดงออกในการประกอบพิธีกรรมของแต่ละฮีตอีกด้วย

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อ และพิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองของชาวบ้านกุดชุมเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางเทคโนโลยี เพราะชาวบ้านยังคงมีความเชื่อ และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสองตามแบบอย่างในอดีต ชาวบ้านต่างช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง และนำความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาปรับใช้กับพิธีกรรม เพื่อส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีฮีตสิบสอง เช่น การบันทึกภาพการจัดประเพณีฮีตสิบสอง การเผยแพร่ข้อมูลประเพณีฮีตสิบสองในระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการยึดถือประเพณีฮีตสิบสองอย่างมั่นคง จนเป็นแบบอย่างแก่หมู่บ้านใกล้เคียง การใช้ประเพณีฮีตสิบสองเป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักเรียนภายในหมู่บ้าน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกุดชุมต่างมองเห็นคุณค่าในการที่จะสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองของหมู่บ้านให้คงอยู่สืบไป

ด้วยเหตุผลและความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาประเพณีฮีตสิบสองของภาคอีสาน โดยเน้นการศึกษาหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ในด้านความเชื่อ พิธีกรรม และการปรับเปลี่ยนในประเพณีฮีตสิบสอง รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีฮีตสิบสองกับวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีฮีตสิบสองในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และการปรับเปลี่ยนในประเพณีฮีตสิบสองของภาคอีสาน : กรณีศึกษาหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านกุดชุม เพื่อนำข้อมูลเบื้องต้นที่จะใช้ในการกำหนดประเด็นในการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คือ

1.1.1 หอสมุดแห่งชาติ

1.1.2 ศูนย์วิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.1.3 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

1.1.4 สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

1.1.5 สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

1.2 การศึกษาข้อมูลจากภาคสนามมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1.2.1 การสัมภาษณ์

1.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีฮีตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุม อำเภอ กุดชุม จังหวัดยโสธร โดยสังเกตบุคคลและปรากฏการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการประเพณีฮีตสิบสอง

ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแล้วบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไว้ในสมุดบันทึกและถ่ายภาพเองให้ได้ข้อมูลตามขั้นตอนที่เป็นจริง

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (1) แบบสัมภาษณ์ (2) เครื่องบันทึกเสียง (3) กล้องถ่ายภาพ (4) สมุดบันทึก

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ดังนี้

2.1.1 วิเคราะห์ความเชื่อ พิธีกรรม และการปรับเปลี่ยนในประเพณีฮีตสิบสองในหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2.1.2 วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของประเพณีฮีตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2.1.3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของประเพณีฮีตสิบสองกับวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

3. เสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

หมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประชุมชาวบ้าน รวมทั้งการจัดประเพณีฮีตสิบสองภายในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะใช้วัดเป็นสถานที่จัดงานเนื่องจากพื้นที่กว้าง และเป็นแหล่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชนในหมู่บ้านได้อีกด้วย

ประเพณีฮีตสิบสองที่จัดขึ้นในหมู่บ้านกุดชุมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ พิธีกรรมที่ได้สืบทอดมาซึ่งมีทั้งความเชื่อในเรื่องบาปบุญ อธิปไตยของพระพุทธศาสนา ผีสาง เทวดา ภูตผีปีศาจ เป็นต้น เมื่อเกิดความเชื่อเหล่านี้ การแสดงออกในความเชื่อต่าง ๆ นั้น ได้แสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนี้

ฮีตที่ 1 เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง เรียกว่า บุญปรีวาสกรรมหรือบุญเข้ากรรม มีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งพิธีที่จัดขึ้นนั้นใช้สำหรับพระสงฆ์ ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส เป็นการทรมานตนเองเพื่อให้พ้นจากบาปที่ได้กระทำความ ส่วนญาติโยมผู้ที่ต้องการบุญกุศลจะกระทำได้โดยการบริจาคทาน รักราศีลฟังธรรม หรืออาจถือโอกาสนี้บวชชีพรามณ์เพื่อเป็นการสะสมบุญก็ได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่า หากได้ทำบุญร่วมกับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้าจะถือว่าได้บุญมาก หากตายไปจะได้ไปอยู่ในภพภูมิที่สูงขึ้น

ฮีตที่ 2 เดือนยี่ เรียกว่า บุญคูณลาน มีการประกอบพิธีกรรมทั้งทางพุทธและพราหมณ์ ซึ่งจะมีการนิมนต์พระสงฆ์สวดปริตรมงคลก่อน หลังจากนั้นก็มีหมอสู่ขวัญมาทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ความเชื่อในการ

ทำบุญคุณลานนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลในการเก็บเกี่ยวผลผลิต และแสดงให้เห็นถึงการสำนึกบุญคุณของชาวนาที่มีต่อท้องนา และสัตว์เลี้ยง

ฮีตที่ 3 เดือนสาม เรียกว่า บุญข้าวจี มีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง เป็นการถวายข้าวจีแด่พระสงฆ์ ซึ่งเชื่อว่าทั้งคนรวยหรือคนจนก็สามารถถวายทานได้เท่ากัน ชาวบ้านเชื่อว่าการถวายข้าวจีถือว่าได้กุศลแรง

ฮีตที่ 4 เดือนสี่ เรียกว่า บุญพะเหวด เป็นการเทศน์มหาชาติมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงพระเวสสันดรในการถวายทาน ชาวบ้านกุดชุมเชื่อว่าหากได้ฟังพระธรรมเทศนาครบ 13 กัณฑ์ จะได้รับบุญกุศลสูง

ฮีตที่ 5 เดือนห้า เรียกว่า บุญสงกรานต์ มีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญในวันขึ้นปีใหม่ตามธรรมเนียมเดิมของไทย เป็นการทำบุญเพื่อรับความเป็นสิริมงคลของวันปีใหม่ไทย นอกจากนี้ยังมีการขอพรจากญาติผู้ใหญ่ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าไม่มีพรใดจะเท่ากับพรของพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ ของตน

ฮีตที่ 6 เดือนหก เรียกว่า บุญบั้งไฟ มีพิธีกรรมทั้งทางพุทธศาสนาและการขอพรจากเทวดา เชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการบอกกล่าวของชาวบ้านว่าใกล้ถึงฤดูทำนาและขอฝนจากพญาแถน นอกจากนี้ยังเป็นการบวงสรวงพญาแถนอีกด้วย

ฮีตที่ 7 เรียกว่า บุญซำฮะ เป็นการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมบูชาเทวดาอารักษ์ประจำหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาในหมู่บ้านมีสิ่งชั่วร้ายผ่านเข้ามา ชาวบ้านจึงมีการทำบุญซำฮะ หรือซำระ คือ เป็นการชำระชะล้างเสนียดจัญไรทั้งในครัวเรือนและในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนและทำความสะอาดทั่วทั้งหมู่บ้าน การทำพิธีเช่นนี้เชื่อว่าพิธีชำระล้างเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข

ฮีตที่ 8 เรียกว่า บุญเข้าพรรษา มีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งเป็นการทำบุญให้ทานแก่พระสงฆ์ผู้เข้าพรรษาตลอด 3 เดือน ชาวบ้านเชื่อว่าบุญกุศลที่ได้จากการถวายทานแด่พระสงฆ์นั้นจะได้บุญมาก และแรงกุศลของบุญจะนำไปสู่ภพภูมิที่ดี

ฮีตที่ 9 เรียกว่า บุญข้าวประดับดิน มีพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง เป็นทำบุญแด่พระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อเวลาพญายมบาลทำการปล่อยวิญญาณออกมาจากภพภูมิต่าง ๆ ญาติที่ล่วงลับไปแล้วก็จะได้รับบุญกุศลจากการถวายทาน และได้รับประทานอาหารจากห่อข้าวที่แขวนไว้ตามรั้ว

ฮีตที่ 10 เรียกว่า บุญข้าวสาก มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมการเลี้ยงผี เป็นการอุทิศบุญกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และเลี้ยงผีตาแฮก ซึ่งเป็นผีที่คอยดูแล ไร่นาของชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ฮิตที่ 11 เรียกว่า บุญออกพรรษา ถือได้ว่ามีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง เป็นการทำบุญถวายทานแด่พระสงฆ์หลังจากจำพรรษาอยู่วัดเป็นเวลา 3 เดือน ชาวบ้านเชื่อว่าการถวายทานแด่ผู้รักษาศีลจะทำให้ได้รับผลบุญนั้นด้วย

ฮิตที่ 12 เรียกว่า บุญกฐิน มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยมีการถวายกฐินแด่พระสงฆ์ และชาวบ้านร่วมทำบุญทั้งทาน ศีล และภาวนา เพื่อเป็นการสะสมบุญในชาตินี้ เมื่อตายไปบุญนี้จะนำทางไปสู่ภพภูมิที่ดีต่อไป

ความเชื่อ พิธีกรรมของประเพณีฮิตสิบสองที่ได้สืบทอดกันมา ชาวบ้านกุดชุมยังคงยึดถือปฏิบัติ โดยยังคงมีความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เรื่องการทำความดี และการระลึกถึงบรรพบุรุษของตนเองเสมอมา เมื่อถึงในช่วงของการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเดือน ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันและช่วยจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของบุญแต่ละเดือน ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักและสามัคคีกันภายในชุมชน โดยมีความเชื่อในเรื่องของการร่วมกันทำบุญเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือกัน ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

จากการศึกษาระบบความเชื่อและพิธีกรรมของประเพณีฮิตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุมพบว่า ความเชื่อไม่มีการปรับเปลี่ยน ยังเป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากอดีต ส่วนพิธีกรรม มีการปรับเปลี่ยนในส่วนข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น และพิธีกรรมทางสงฆ์ยังคงเหมือนเดิม

พิธีกรรมของการจัดประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนได้ยากเพราะการได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และการเคร่งครัดในการจัดประเพณีตามความเชื่อของชาวบ้าน แต่ส่วนประกอบของการจัดประเพณีได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยเช่น ข้าวของเครื่องใช้ในการจัดประเพณี การประดับประดาภายในงาน เป็นต้น นอกจากนี้ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดอีกอย่างคือ เครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทั้ง 12 เดือน ซึ่งเป็นเครื่องใช้ที่สะดวกและทันสมัยที่หาซื้อได้ตามท้องตลาด ได้แก่ เครื่องสังฆทาน รูป เทียน เครื่องบริวารแปด และอาหารสำเร็จรูป

ประเพณีฮิตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุม มีการคงอยู่และการปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยของระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข และระบบสังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจัยทางระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเพณีฮิตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุมยังคงมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ปัจจัยทางระบบการศึกษาทำให้ประเพณีฮิตสิบสองมีการปรับเปลี่ยนบ้าง เนื่องจากความทันสมัย ความรู้ที่ศึกษาเพิ่มขึ้น แต่ความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทำให้ให้เยาวชนทุกคนในหมู่บ้านได้เรียนรู้และยึดถือปฏิบัติ ตามประเพณีดั้งเดิมมาโดยตลอด

ปัจจัยทางระบบสาธารณสุขเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านกุดชุมดีขึ้น แต่ความเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านยังคงมีอยู่ จึงมีการทำบุญตามประเพณีฮิตสิบสอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านกุดชุมมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุข ในขณะที่ปัจจัยทางระบบสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ประเพณีฮิตสิบสอง

มีการปรับเปลี่ยนไป นั่นคือทำให้เครื่องใช้บางอย่างในพิธีกรรมปรับเปลี่ยนไป แต่ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของแต่ละสัดยังคงยึดถือประเพณีตามแบบดั้งเดิม

การศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีสัดสิบสองกับวิถีชีวิตชาวบ้านกุดชุม พบว่า ประเพณีที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมมี 2 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีหลักและประเพณีรอง

ประเพณีหลักก็คือ ประเพณีสัดสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีที่ต้องทำในแต่ละเดือน ทั้งสิบสองเดือน ซึ่งชาวบ้านทุกคนต้องร่วมกันจัดประเพณีของแต่ละเดือน จะไม่มีการละเว้นเดือนใดเดือนหนึ่ง เพราะชาวบ้านเชื่อว่า หากไม่จัดประเพณีเดือนใดเดือนหนึ่ง หมู่บ้านจะได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ พิษผลจากไร่นาก็จะเสียหาย

ประเพณีรอง คือ ประเพณีการแต่งงาน การบวช การตาย เป็นต้น เมื่อครอบครัวใดมีการจัดงานใด ชาวบ้านก็จะไปช่วยเหลือตามกำลัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันกันภายในชุมชนเป็นอย่างดี

ประเพณีสัดสิบสองกับวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันโดยตรง เนื่องจากประเพณีสัดสิบสองเป็นประเพณีที่กระทำในแต่ละเดือนทั้งสิบสองเดือน หรือกระทำกันทั้งปี ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมจึงมีความสัมพันธ์กับประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย จากการศึกษาความสัมพันธ์ที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนดังนี้

1. ด้านสังคม ชาวบ้านกุดชุมมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนาโดยตรง เมื่อประกอบพิธีกรรมใดก็ตาม ชาวบ้านจะไปร่วมตัวกันที่วัด และช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเต็มที่ ชาวบ้านและพระสงฆ์จึงมีความใกล้ชิดกัน แสดงให้เห็นถึงพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

2. ด้านการประกอบอาชีพ ประเพณีสัดสิบสองมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพโดยตรง ดังจะเห็นได้จากสัดที่ 6 เดือนหก บุญบั้งไฟ เป็นการทำบุญเพื่อขอฝนจากพญาแถน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า การจุดบั้งไฟนั้นเป็นการบอกกล่าวพญาแถนว่าใกล้ถึงฤดูทำนาแล้ว ขอให้พญาแถนได้ช่วยให้ฝนตกลงมาด้วย เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจ ประเพณีสัดสิบสองมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจภายในหมู่บ้านมีการขยายตัวขึ้น มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น ข้าวของเครื่องใช้ อาหาร และพืชผักสวนครัวที่ชาวบ้านได้ปลูกกินเอง เป็นต้น

4. ด้านการศึกษา ประเพณีสัดสิบสองเป็นประเพณีที่ให้ความรู้แก่เยาวชนทั้งในด้านการดำรงชีพ ด้านศีลธรรมจรรยา และด้านการสืบทอด เป็นต้น

5. ด้านวัฒนธรรม การได้รับการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ทำให้ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติประเพณีอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการจัดประเพณีจึงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดกันมาดังที่เห็นจนทุกวันนี้

จากการศึกษาค้นคว้าประเพณีสัดสิบสองของภาคอีสาน กรณีศึกษาหมู่บ้านกุดชุม อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร พบว่า ประเพณีสัดสิบสองในแต่ละเดือนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมทั้งด้านความเชื่อ และด้านพิธีกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติทุกปี และเป็นประเพณีที่มีคุณค่าทั้งทางกายและใจแก่ชาวบ้าน

อภิปรายผล

จากอดีตสู่ปัจจุบัน ประเพณีฮีตสิบสองของชาวบ้านกุดชุมได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งพิธีกรรมและความเชื่อ แม้ความเจริญจะเข้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมลดน้อยลง หมู่บ้านกุดชุมได้จัดประเพณีฮีตสิบสองครบทั้งสิบสองเดือนมาโดยตลอด อันเนื่องมาจากความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ที่ต้องการรักษาฮีตสิบสองไว้และริเริ่มการฟื้นฟูฮีตให้ครบสิบสอง อีกทั้งความเข้มแข็งของชาวบ้าน ที่ต้องการให้หมู่บ้านกุดชุมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อหมู่บ้านใกล้เคียงในเรื่องของการสืบทอดประเพณีอันดีงามมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ บางหมู่บ้านใกล้เคียงในระแวกอำเภอกุดชุม ไม่ได้จัดฮีตครบ 12 เดือน และที่สำคัญ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากทำบุญไม่ครบทั้งสิบสองฮีตแล้ว จะทำให้หมู่บ้านเกิดความแห้งแล้ง ประกอบการงานใด ๆ ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประเพณีฮีตสิบสองเป็นประเพณีหลักที่ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติกันมา

ความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสองของชาวบ้านในหมู่บ้านกุดชุมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่มีมีการปรับเปลี่ยน เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ส่วนพิธีกรรม มีการปรับเปลี่ยนในส่วนของอุปกรณ์และข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบพิธี เนื่องจากหมู่บ้านกุดชุมได้การพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ทำให้หมู่บ้านมีความเจริญก้าวหน้าตามยุคสมัย เช่น ด้านการสื่อสาร ด้านการคมนาคม และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น หมู่บ้านกุดชุมจึงมีการค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทันสมัย และด้วยหมู่บ้านกุดชุมมีพื้นที่ติดกับอำเภอกุดชุม ทำให้การซื้อขายข้าวของเครื่องใช้สะดวกสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องสังฆทาน ยารักษาโรค หรือแม้แต่อาหารสด อาหารแห้ง นอกจากนี้ยังมีร้านค้าที่เปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง จึงทำให้เครื่องอุปโภคบริโภคในการประกอบพิธีกรรมเพิ่มมากขึ้น และมีความหลากหลาย อุปกรณ์เครื่องใช้ในแต่ละฮีตมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่พิธีกรรมทางสงฆ์ยังคงปฏิบัติเหมือนเดิม เป็นพิธีกรรมที่มีมาแต่โบราณ ทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ต่างก็ประกอบพิธีกรรมกันมาโดยยึดหลักตามประเพณีฮีตสิบสอง จึงยากที่จะปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไป

ประเพณีฮีตสิบสองถือเป็นจารีตประเพณีของชาวบ้านกุดชุม หากชาวบ้านคนใดไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่มีบทลงโทษ เพราะการปฏิบัติตามถือเป็นความพอใจชาวบ้าน แต่ด้วยจิตสำนึกที่ดีและการถูกปลูกฝังจากพระสงฆ์ จากครอบครัว ตลอดจนผู้ใหญ่ในหมู่บ้านกุดชุม จึงทำให้ชาวบ้านกุดชุม เข้าร่วมประเพณีในแต่ละฮีต เสมอมา นอกจากนี้ชาวบ้านยังความตระหนักดีที่จะสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีฮีตสิบสองต่อไป

ปัจจัยทางระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเพณีฮีตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุมยังคงมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพราะครอบครัวถือเป็นสังคมที่ใกล้ชิดที่สุดระหว่างบุคคล ปู่ย่า ตายาย มีหน้าที่คอยอบรมสั่งสอน และเป็นผู้นำในการพาลูกหลานไปร่วมทำบุญในแต่ละฮีต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการถ่ายทอดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประเพณี และความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสอง

ระบบการศึกษาของหมู่บ้านกุดชุม ทำให้เด็ก ๆ เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลา เป็นการสร้างให้เด็ก ๆ มีระบบความคิด มีการวางแผนการจัดการ และรู้จักประดิษฐ์สิ่งของมากขึ้น ตามกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ประเพณีฮีตสิบสองปรับเปลี่ยนในเรื่องของข้าวของเครื่องใช้ เช่น การประดิษฐ์เครื่องร้อยเครื่องพันในฮีตเดือนสี่ บุญพะเหวด เป็นต้น แม้ว่าจะระบบการศึกษาจะมีการพัฒนา แต่ด้วยพื้นฐานของหมู่บ้าน จึงทำให้มีการนำประเพณีฮีตสิบสองมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนให้กับนักเรียน เพื่อให้ตระหนักถึงประเพณีที่ดี ซึ่งชาวบ้านทุกคนต่างต้องการที่จะอนุรักษ์ ตลอดจนความเชื่อของชาวบ้านกุดชุมเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านมีการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ๆ ทำให้เยาวชนทุกคนในหมู่บ้านได้เรียนรู้และปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

ระบบสาธารณสุขเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านกุดชุมดีขึ้น แต่ความเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านยังคงมีอยู่ จึงมีการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านกุดชุมมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุข เพราะการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีฮีตสิบสอง ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตอยู่ร่มเย็นเป็นสุข เมื่อชาวบ้านทำบุญทั้งสิบสองเดือนตามประเพณี จะทำให้ชาวบ้านมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี ส่งผลไปยังสุขภาพกาย ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจเบิกบาน และดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วย ความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากอดีต ร่วมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสาธารณสุขปโภคที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ระบบสังคมและวัฒนธรรม มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ปัจจุบันหมู่บ้านกุดชุมได้รับเอาสังคมและวัฒนธรรมที่ทันสมัยเข้ามาในหมู่บ้านตามการพัฒนา และการบริหารภายในชุมชน ทำให้ประเพณีฮีตสิบสองมีการปรับเปลี่ยนไปในส่วนของข้าวของเครื่องใช้ เช่น น้ำคั้น (น้ำคั้นมีการใช้น้ำคั้นจำพวกที่บรรจุลงในขวดหรือแก้วที่สำเร็จรูป) อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรับอากาศแบบเคลื่อนที่ เป็นต้น แต่ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของแต่ละฮีตยังคงยึดถือประเพณีตามแบบดั้งเดิม

จากการสังเกตทำให้ทราบว่า ประเพณีฮีตสิบสองมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดชุมโดยตรง เพราะประเพณีฮีตสิบสองมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทำนาของชาวบ้าน และยังเป็นประเพณีที่สร้างขวัญกำลังใจให้ชาวบ้านในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยศีลธรรมอันดีงาม เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน หรือเรียกได้ว่า ประเพณีฮีตสิบสองของหมู่บ้านกุดชุมถือได้ว่าเป็นกลวิธีที่ทำให้ชาวบ้านทุกคนได้พูดคุยพบปะกันทุก ๆ เดือน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เป็นการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในหมู่บ้านกุดชุมได้เป็นอย่างดี

ประเพณีฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่ชาวอีสานต่างยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แม้ว่าบางหมู่บ้านหรือบางท้องถิ่นอาจจัดพิธีกรรมต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันก็คือ การยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ การทำความดีละเว้นความชั่ว การเคารพบูชาเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และการไม่ลืมนบุญคุณของบรรพบุรุษ

ข้อเสนอแนะ

ประเพณีฮีตสิบสองในแต่ละท้องถิ่นมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป จึงควรศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาประเพณีฮีตสิบสองที่ปรากฏในจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสาน
2. การศึกษาคงเหลือของชาวอีสานที่ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อัดถากร. (2520). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

จารุวรรณ ชรรมวัตร. (2530). *คติชาวบ้าน*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จารุวรรณ ชรรมวัตร. (2544). *คติชาวบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา.

ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดยโสธร. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดยโสธร*. ยโสธร: ผู้แต่ง.

วิทยาลัยครูมหาสารคาม. (2521). *นิทรรศการวัฒนธรรม ประเพณี มรดกอีสาน ครั้งที่ 3 ชุดความรู้วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมคดีอีสาน*. มหาสารคาม: บพิธการพิมพ์.

สาร สารทัศน์นันท์. (2530). *ฮีตสิบสอง-คองสิบสี่*. เลข: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเลย.

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. (2543). *ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.